

Tiina Läikkö-Roto

Enhancing the efficacy of local official food controls in Finland

Elintarvikehuoneistoilla on ensisijainen oikeudellinen vastuu elintarvikkeiden turvallisuudesta. Elintarvikkeiden käsittelyn asianmukaisuutta on kuitenkin todennettava myös viranomaisvalvonnalla. Tämän työn ensisijainen tavoite oli tutkia paikallisen viranomaisvalvonnan vaikuttavuuden taustatekijöitä ja mahdollisuuksia lisätä vaikuttavuutta valvontaketjun eri tasoilla. Toinen tavoite oli tutkia valvonnan yhtenäisyyttä ja laatua sekä keinoja näiden lisäämiseksi. Valvontaa tutkittiin neljästä näkökulmasta: yritysten, tarkastajien, tarkastustyötä johtavien sekä valvontaa auditovien tahojen näkökulmasta. Huoneistot, joissa sekä valmistettiin että tarjottiin elintarvikkeita (tässä "ravintolat"), valittiin edustamaa yrityksiä.

Ravintolatoimijoiden elintarvikehygieenisellä osaamisella ja asenteella viranomaisvalvontaa kohtaan oli positiivinen yhteys ravintolan hygieniatasoon. Valvontatoimien hyvä perustelevuus, neuvonta ja ohjaus sekä neuvotteleva asenne tarkastustyössä näyttäytyivät tärkeinä elintarvikehuoneistojen hygieniatason parantamisessa. Sekä tarkastajaan että valvontayksikköön liittyvät tekijät vaikuttivat tarkastuksiin ja valvonnan vaikuttavuuteen. Tarkastusten muistilistojen ja tarkastuskertomuspohjien käyttäminen lisäsi tarkastusten yhtenäisyyttä ja vaikuttavuutta. Lisäksi tarkastuskertomuspohjien käyttäminen vähensi kertomusten kirjoittamiseen käytettyä aikaa ja paransi kertomusten laatua. Määräaikojen käyttämisellä oli merkittävä vaikutus tarkastuksilla havaittujen epäkohtien korjaamiseen. Tarkastustoimintaa tuettiin yksiköissä esimerkiksi tarkastusten toimintaohjeilla ja mallipohjilla sekä keskustelemalla käytännön valvontatilanteista. Haasteita todettiin kuitenkin uusien työntekijöiden perehdyttämisessä, hiljaisen tiedon hyödyntämisessä ja henkilöstön sitouttamisessa laatujärjestelmiin. Työilmapiiriin ja työn organisointiin liittyvät heikkoudet saattavat paitsi heikentää yksikön toimintakykyä myös heijastua heikentävästi elintarvikevalvontakohteiden arvostukseen viranomaisvalvontaa kohtaan. Aluehallinto (auditoijat) oli kokenut elintarvikevalvonnan auditoinnin selvästi hyödyllisemmäksi, positiivisemmin ja paremmin tarkoitukseensa soveltuviksi kuin kunnat (auditoitavat). Aluehallinnon mukaan auditointituloksia ei ollut hyödynnetty riittävästi valvonnan ohjauksessa ja koulutuksessa.

Tulosten perusteella elintarvikkeiden paikallisen viranomaisvalvonnan vaikuttavuudessa ja yhtenäisyydessä on tiettyjä haasteita. Valvonnan vaikuttavuutta ja yhtenäisyyttä voidaan kuitenkin lisätä useilla keinoilla elintarvikevalvontaketjun eri tasoilla. Osa näistä keinoista, kuten tarkastuksen muistilistojen ja tarkastuskertomusmallien käyttäminen, ovat suhteellisen yksinkertaisia toteuttaa. Toiset, kuten täysimääräinen riskiperusteisten menettelyjen soveltaminen tarkastuksilla ja järjestelmällinen hiljaisen tiedon hyödyntäminen, vaativat kuitenkin huomattavasti enemmän aikaa ja vaivannäköä.